

KAIP LEIDŽIAME VIEŠINIMO BEI INFORMAVIMO LĖŠAS?

2010-2021 METŲ APŽVALGA

„Transparency International“ Lietuvos skyrius (TILS) yra ne pelno siekianti, nepolitinė, nevyriausybinė organizacija, įsteigta 2000 m. Daugiau informacijos apie mus rasite www.skaidrumas.lt.

Studiją rengė: Deimantė Žemgulytė, Sergejus Muravjovas, Deividas Bačiulis, Povilas Rinkevičius, Gabija Račaitė, Ingrida Kalinauskienė.

Studijos viršelio dizainą paruošė: Gabrielius Mackevičius

„Transparency International“ Lietuvos skyrius dėkoja Aidi Petrošiui, Ainei Ramonaitei, Deimantui Jastramskiui, Džinai Donauskaitei ir Rūtai Žiliukaitei už metodologines įžvalgas ir patarimus.

TILS taip pat dėkoja prie studijos prisidėjusiems savanoriams: Anastasia Kublashvili, Rokui Brazinskiui.

Siekiant užtikrinti šioje studijoje pateiktos informacijos tikslumą buvo imtasi visų tam reikalingų priemonių. Vis dėlto, „Transparency International“ Lietuvos skyrius negali prisiimti atsakomybės už pasekmes, galinčias atsirasti dėl šios informacijos naudojimo kitais tikslais ar kituose kontekstuose.

Ši studija parengta bendradarbiaujant su Vokietijos ambasada Vilniuje.

M E T Ų

www.transparency.lt

Vokietijos ambasada
Vilniuje

SANTRAUKA IR REKOMENDACIJOS

2015-2021 metais viešinimo bei informavimo paslaugoms viešojo sektoriaus institucijos išleido 237,3 mln. eurų, vidutiniškai po 33,9 mln. eurų kasmet. Tai sudaro apie 0,8 proc. visos viešiesiems pirkimams išleidžiamos sumos Lietuvoje kiekvienais metais.¹ Viešinimo bei informavimo paslaugos – tai informacijos skelbimo žiniasklaidos priemonėse, reklamos, renginių organizavimo, viešųjų ryšių, informacinių leidinių leidybos paslaugos ir kt.²

Antikorupciniu požiūriu viešinimo bei informavimo paslaugų pirkimai – vieni rizikingiausių. Pavyzdžiui, prieš kelis metus atliktas „Transparency International“ Lietuvos skyriaus (TILS) tyrimas rodo, jog su viešinimo lėšomis susijusių pirkimų sąlygos dažnai gana subjektyvios, gali būti netinkamai rengiamos, proteguojant konkrečius tiekėjus. Taip pat, šie pirkimai gali tapti įrankiu politinei reklamai arba būti naudojami kaip priemonė „atsilyginti“ žiniasklaidos priemonei už palankių žinučių sklaidą ar kritikos nebuvimą.³ Iš TILS turimų duomenų apie savivaldybių viešinimui skirtas lėšas 2015-2018 m. matyti, jog, lyginant su kitais gavėjais, su politikais susijusios įmonės dažniau laimi pirkimus ir su savivaldybėmis pasirašo didesnės vertės sutarčių.⁴

Šios analizės tikslas – geriau suprasti, kaip leidžiamos su viešinimo ir informavimo paslaugomis susijusios lėšos nacionaliniu lygmeniu, kokios yra galimos rizikos, susijusios su tokio pobūdžio pirkimais. Šiuo tikslu, studijoje pagrindinis dėmesys skiriamas 2015-2021 m. ministerijų vykdytiems viešinimo bei informavimo paslaugų pirkimams.

¹ Viešųjų pirkimų tarnybos 2019 metų veiklos ataskaita. Daugiau: vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/VPT_2019_veiklos_ataskaita.pdf

² Viešųjų pirkimų tarnyba, „Viešinimo ir informavimo paslaugų pirkimų apžvalga. Laikotarpis 2010-2020.“ Vilnius, 2020.

³ „Transparency International“ Lietuvos skyrius, „Viešinimui skirtų ES lėšų panaudojimo korupcijos rizikų analizė“. Vilnius, 2017. Daugiau: www.transparency.lt/wp-content/uploads/2017/05/Studija_ES_lesu_viesinimui_panaudojimo_rizikos.pdf

⁴ „Transparency International“ Lietuvos skyrius, „Su politikais susijusioms įmonėms – kas 5 euras iš savivaldybių viešinimo lėšų“. Vilnius, 2019. Daugiau: www.transparency.lt/tils-su-politikais-susijusioms-imonems-kas-5-euras-is-savivaldybiu-viesinimo-lesu/

Studijos įžvalgos ir rekomendacijos parengtos remiantis pirminių ir antrinių šaltinių analize, 2010 sausio 1 d. – 2021 m. birželio 30 d. laikotarpio viešojo sektoriaus institucijų vykdytų viešinimo ir informavimo paslaugų pirkimų analize, užklausų informacijai gauti (teiktos 17 institucijų) duomenimis bei šio laikotarpio publikacijų apie ministerijų veiklą analize.

Žemiau pateikiame pagrindines įžvalgas bei rekomendacijas:

1. 2015 m. sausio – 2021 m. birželio mėn. viešasis sektorius (1178 perkančiųjų organizacijų) sudarė daugiau nei 12 tūkst. sutarčių viešinimo bei informavimo paslaugoms už 237,3 mln. eurų su 3104 tiekėjais arba jų grupėmis.
2. 10 proc. daugiausiai lėšų viešinimo bei informavimo paslaugoms išleidusių organizacijų buvo atsakingos už 86 proc. (204 mln. eurų) visų šių išlaidų. Daugiausiai šiuo laikotarpiu viešinimo lėšų išleido: LR žemės ūkio ministerija, VĮ Lietuvos automobilių kelių direkcija, VŠĮ „Versli Lietuva“ (bendrai 307 sutartys už 33 mln. eurų).
3. 10 proc. didžiausių tiekėjų bei tiekėjų grupių sudarė sutarčių už 85 proc. (201 mln. eurų.) visų viešinimo ir informavimo paslaugų vertės. Šiuo laikotarpiu didžiausi viešinimo ir informavimo paslaugų tiekėjai buvo UAB „Berta And“ (anksčiau, UAB „VIP Viešosios informacijos partneriai“), UAB „Idea prima“, UAB „Fabula ir partneriai“ (bendrai 200 sutarčių už 21,7 mln. eurų).
4. Per šį laikotarpį ministerijų išlaidos viešinimo bei informavimo paslaugoms sudarė daugiau nei 15 proc. visų pirkimų vertės. Bendrai ministerijos sudarė 849 viešinimo bei informavimo paslaugų sutartis, kurių vertė siekė 37,2 mln. eurų.
5. Du trečdaliai ministerijų lėšų viešinimo bei informavimo paslaugoms skirtos komunikacijos bei reklamos agentūromis. Vidutinė tokios sutarties vertė – 80,5 tūkst. eurų, trukmė – 12 mėnesių.
6. Trys daugiausiai lėšų viešinimo bei informavimo paslaugoms išleidusių ministerijų yra atsakingos už 60 proc. (22,6 mln. eurų) visų ministerijų išlaidų. LR žemės ūkio ministerija skyrė daugiausiai lėšų – ji sudarė 69 sutartis už bendrai beveik 11,9 mln. eurų.
7. 2015 m. sausio – 2021 m. birželio mėn. 4 proc. visų viešinimo bei informavimo paslaugų sutarčių buvo sudaryta su įmonėmis bei įstaigomis, turinčiomis sąsajų su politikais arba jų

sutuoktiniais. Šioms 85 įmonėms ir įstaigoms (3 proc. visų pirkimus laimėjusių tiekėjų bei tiekėjų grupių) skirta 3 proc. visų viešinimo bei informavimo paslaugų lėšų (7 mln. eurų).

8. Ministerijos skyrė 8 proc. (2,8 mln. eurų) viešinimo lėšų 12 su politikais susijusių įmonių ir įstaigų (4 proc. ministerijų pirkimus laimėjusių įmonių).

9. Įvykdytų viešinimo bei informavimo paslaugų sutarčių vertė gali būti bent 30 proc. mažesnė nei pasirašytų. Atsakydamos į TILS užklausą ministerijos pateikė duomenis apie 133 sutartis už 7,4 mln. eurų, skirtas publikacijų rengimui ir sklaidai. Tuo metu, kai 2016-2021 m. Viešųjų pirkimų tarnybos duomenimis, tų pačių 133 sutarčių vertė yra 12 mln. eurų.

10. Remiantis iš „Mediaskopas“ gauta informacija, 2016 m. sausio – 2021 m. birželio mėn. daugiau nei pusė ministerijų užsakyto ir apmokėto turinio nebuvo tinkamai pažymėtas. Nors apmokėto turinio žymėjimas yra būtinas, tokios publikacijos atrodė kaip organiškasis žiniasklaidos srautas: pranešimai pateikiami kaip autorinis žurnalistų turinys, nenurodoma informacija apie užsakomąją informacijos pobūdį, neįvardintos programos, pagal kurias viešinama informacija.

11. Vertinant ministerijų sudarytas pirkimų sutartis iš esmės neįmanoma nustatyti įvykdytų pirkimų rezultatų žiniasklaidoje ir įvertinti viešinimui skirtų lėšų panaudojimo efektyvumą. „Mediaskopas“ duomenimis, 2016 m. sausio – 2021 m. birželio mėn. kiekvienos ministerijos publikacijų sraute apmokėtas turinys užėmė vidutiniškai 0,78 proc. bendro publikacijų srauto (nuo 0,1 iki 5,6 proc.).

Atsižvelgiant į pagrindines rizikas bei matomus iššūkius, siūlome:

Perkančiosioms organizacijoms:

- reguliariai skelbti informaciją apie įvykdytus viešinimo bei informavimo paslaugų pirkimus savo interneto svetainėje atvirų duomenų formatu;
- užtikrinti, kad visi viešinimo paslaugų pirkimai turėtų aiškius tikslus ir rodiklius, kurie leistų įvertinti, kaip veiksmingai naudojamos viešinimui skirtos lėšos;
- reikalauti, kad skelbiamas užsakomasis turinys būtų aiškiai pažymėtas.

Stebėsenos institucijoms:

- sisteminti bei vienoje vietoje skelbti duomenis atviru formatu apie rinkimų kandidatus bei jų sąsajas su juridiniais asmenimis;
- vykdyti efektyvesnę, rodikliais grįstą viešinio paslaugų stebėseną;
- reguliariai ir atvirų duomenų formatu skelbti duomenis apie tiekėjus ir subtiekėjus, pasitelkiamus įgyvendinant viešinio bei informavimo paslaugų pirkimus;
- sukurti atskirą pirkimų kategoriją, kuri leistų aiškiai identifikuoti pirkimus, susijusius su viešiniu bei visuomenės informavimu.

Žiniasklaidos priemonėms:

- skelbti informaciją apie savininkus bei metines finansines ataskaitas savo interneto svetainėse;
- skelbti savininkų, vadovų ir vyr. redaktorių interesus interneto svetainėse.

Politikams ir su jais susijusiems asmenims:

- deklaruoti turimas sąsajas su žiniasklaidos priemonėmis;
- aiškiai apibrėžti viešinio sąvoką teisės aktuose.

METODOLOGIJA

Studijos įžvalgos ir rekomendacijos parengtos remiantis pirminių ir antrinių šaltinių analize, 2010 sausio 1 d. – 2021 m. birželio 30 d. laikotarpio viešojo sektoriaus institucijų vykdytų viešinimo ir informavimo paslaugų pirkimų analize, užklausų informacijai gauti (teiktos 17 institucijų) duomenimis bei šio laikotarpio publikacijų apie ministerijų veiklą analize.

Atsižvelgiant į tyrimo eigoje gaunamas įžvalgas, hipotezės buvo keliamos ir analizės vykdymo metu, atitinkamai prie jų pritaikant ir tolimesnę tyrimo eigą.

Šios analizės tikslas – geriau suprasti, kaip leidžiamos su viešinimo ir informavimo paslaugomis susijusios lėšos nacionaliniu lygmeniu, kokios yra galimos rizikos, susijusios su tokio pobūdžio pirkimais. Šiuo tikslu, studijoje pagrindinis dėmesys skiriamas 2015-2021 m. ministerijų vykdytiems viešinimo bei informavimo paslaugų pirkimams.

Naudojami duomenys:

- VPT atvirų duomenų formatu pateikti viešinimo bei informavimo paslaugų pirkimų duomenys. Atsižvelgiant į tai, jog 2010-2014 m. Centrinio viešųjų pirkimų portalo (CVPP) duomenys neįtraukia mažos vertės pirkimų, kurie yra svarbūs norint pamatyti tikslesnes tendencijas, šioje analizėje daugiau dėmesio skiriama 2015-2021 m. sudarytoms viešinimo bei informavimo paslaugų sutartims.
- Duomenys, gauti užklausų būdu:
 - VPT pateikti duomenys apie savivaldybių vykdytus viešinimo bei informavimo paslaugų pirkimus 2020 m. sausio 1 d. – 2021 m. birželio 30 d. laikotarpiu;
 - Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos (VTEK) pateiktos politikų bei valstybės tarnautojų 2010 m. sausio 1 d. – 2021 m. birželio 30 d. privačių interesų deklaracijos;
 - Ministerijų (14) pateikti duomenys apie publikacijas, kurios buvo parengtos ir publikuotos Lietuvos žiniasklaidoje teikiant ministerijoms nupirkta viešinimo ir informavimo paslaugas. Laikotarpis: 2016 m. sausio 1 d. – 2021 m. birželio 30 d.

*Taip pat pateikėme užklausą Vyriausiajai rinkimų komisijai (VRK) dėl informacijos apie savivaldybėse dirbančius bei dirbusius tarybų narius, administracijos vadovus, vadovų pavaduotojus, administracijų departamentų vadovus, merus, Seimo narius bei Europos Parlamento narius. Laikotarpis: 2010 m. sausio 1 d. – 2021 m. liepos 31 d. VRK atsisakė pateikti šiuos duomenis.

- CVPP duomenys apie viešojo sektoriaus institucijų vykdytus viešinio bei informavimo paslaugų pirkimus 2010 m. sausio 1 d. – 2021 m. birželio 30 d. laikotarpiu;
- Žiniasklaidos stebėsenos ir analizės įmonės „Mediaskopas“ duomenys: daugiau nei 600 žiniasklaidos priemonių nuo 2016 m. sausio 1 d. iki 2021 m. birželio 30 d. publikuoti pranešimai apie visų 14 ministerijų veiklą.

Analizės etapai:

- Pateikėme užklausas trimis institucijoms: VPT, VTEK bei VRK.
- Išanalizavome 2010 m. sausio 1 d. – 2021 m. birželio 30 d. sudarytų viešinio bei informavimo paslaugų pirkimų informaciją.
- Sugretinome viešinio bei informavimo paslaugų sutarčių duomenis su VTEK interesų deklaracijomis, siekiant įvertinti galimas pirkimus laimėjusių įmonių sąsajas su politikais ar jų sutuoktiniais.
- Bendradarbiaujant su UAB „Mediaskopas“ išanalizavome beveik 689 tūkst. publikacijų apie ministerijų veiklą, publikuotų daugiau nei 600 žiniasklaidos priemonių nuo 2016 m. sausio 1 d. iki 2021 m. birželio 30 d.⁵ Analizės metu buvo siekiama išskirti ministerijų užsakytus ir apmokėtus žiniasklaidos pranešimus, įvertinti jų toną (kaip tikslinę auditoriją ar konkrečių žiniasklaidos vartotojų nuomonę apie analizės objektą gali paveikti konkretus pranešimas) bei įvertinti užsakomojo turinio efektyvumą.

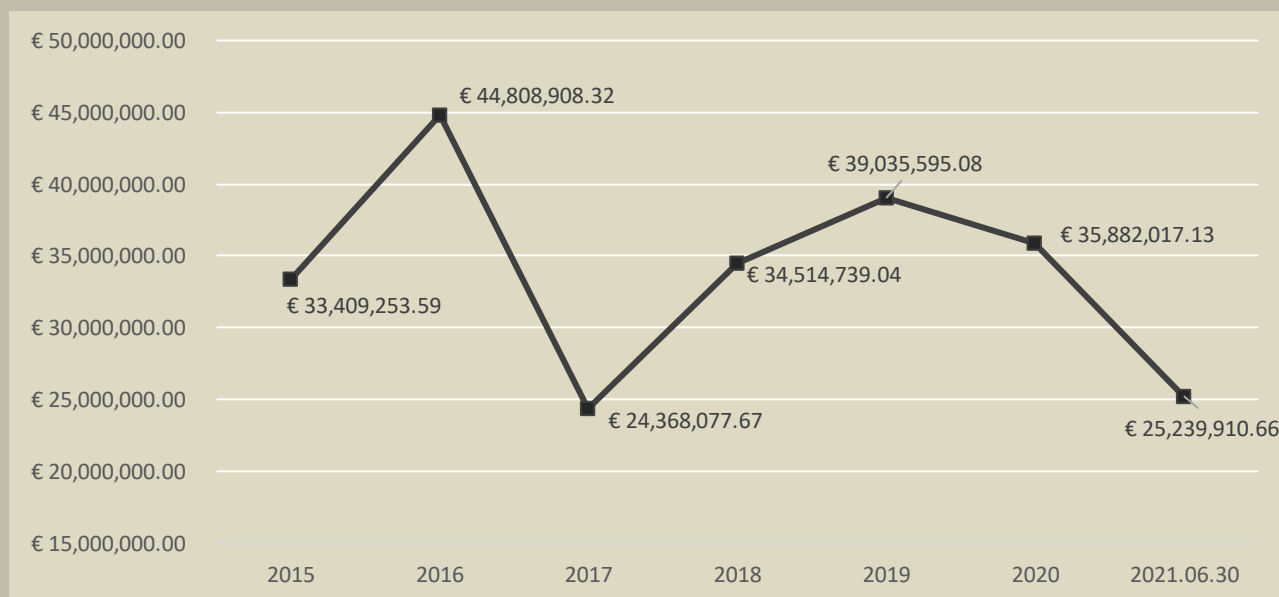
⁵ Ministerijos, kaip tyrimo subjektai išsamesnei analizei pasirinktos atsižvelgiant į VPT duomenis, pasak kurių, 2015-2020 m. beveik pusę (45,4 proc.) viešinio paslaugų pagal vertę įsigijo centrinių valstybinio administravimo subjektų sistemai priklausančios perkančiosios organizacijos – LR ministerijos ir joms pavaldžios institucijos, LR Vyriausybės kanceliarija. Laikotarpis pasirinktas atsižvelgiant ir į rinkiminį ciklą, siekiant suprasti, kaip ir ar išlaidas viešinimui veikia rinkiminis laikotarpis.

- Atsižvelgiant į tai, jog dėl neaiškaus užsakomųjų publikacijų žymėjimo ir informacijos trūkumo nepavyko identifikuoti ministerijų užsakyto ir apmokėto turinio, papildomai pateikėme užklausas visoms LR ministerijoms. Ministerijų buvo prašoma suteikti arba patikslinti duomenis apie publikacijas, kurios buvo parengtos ir publikuotos Lietuvos žiniasklaidoje teikiant ministerijai nupirktas viešinimo paslaugas. Laikotarpis: 2016 m. sausio 1 d. – 2021 m. birželio 30 d.
- Atsižvelgiant į tai, jog LR susisiekimo ministerijos valdomų įmonių (VVĮ) sudarytų sutarčių vertė siekė beveik 60 proc. visų VVĮ sutarčių vertės, papildomai pateikėme užklausą Susisiekimo ministerijai su prašymu pateikti informaciją apie VVĮ publikacijas, kurios buvo parengtos ir publikuotos Lietuvos žiniasklaidoje. Tokiu būdu siekėme suprasti tendencijas, susijusias su valstybės valdomų įmonių viešinimo ir informavimo pirkimais.
- Visus viešinimo bei informavimo paslaugų pirkimų duomenis bei informaciją apie įmones, turinčias sąsają su politikais arba jų sutuoktiniais, pateikėme atnaujintoje www.stirna.info svetainėje.

TYRIMO REZULTATAI

2010 m. sausio 1. d. – 2021 m. birželio 30 d. viešasis sektorius sudarė 13 980 sutartis, susijusias su viešinimo bei informavimo paslaugomis už 343,4 mln. eurų. Palyginimui, 2015 m. sausio 1 d. – 2021 m. birželio 30 d. sudaryta 12 643 tokias sutartis už 237,3 mln. eurų (grafikas nr. 1 žemiau). Pirkimus šiuo laikotarpiu vykdė 1178 perkančiosios organizacijos, sutartys sudarytos su 3 104 tiekėjais ar jų grupėmis.

2015-2021 m. laikotarpiu perkančiosios organizacijos daugiausiai (44,8 mln. eurų) lėšų viešinimo ir informavimo paslaugoms išleido 2016 metais, mažiausiai (24,4 mln. eurų) – 2017 metais (grafikas nr. 1 žemiau). Vidutiniškai, kasmet sudaromų sutarčių vertė – 33,9 mln. eurų.

Grafikas nr. 1. Bendra perkančiųjų organizacijų sudarytų sutarčių vertė kasmet 2015 m. sausio 1 d. – 2021 m. birželio 30 d.

Per šį laikotarpį ministerijų išlaidos viešinimo bei informavimo paslaugoms sudarė 15 proc. visų pirkimų vertės. Bendrai ministerijos sudarė 849 viešinimo bei informavimo paslaugų sutartis, kurių vertė siekė 37,2 mln. eurų. Vidutinė ministerijų sudarytų sutarčių vertė – 43,8 tūkst. eurų. (nuo 28 eurų iki 3,8 mln. eurų). Valstybės valdomų įmonių išlaidos viešinimo bei informavimo paslaugoms

sudarė 20 proc. visų pirkimų vertės. Jos sudarė 41 pirkimų sutartį už 46,8 mln. eurų. Vidutinė sutarties vertė – 52,2 tūkst. eurų. Savivaldybių išlaidos viešinimo bei informavimo paslaugoms šiuo laikotarpiu sudarė beveik 11 proc. visų pirkimų vertės. Bendrai savivaldybės sudarė daugiau nei 1500 sutarčių už 25,4 mln. eurų.

10 proc. daugiausiai lėšų viešinimo bei informavimo paslaugoms išleidusių organizacijų (117) buvo atsakingos už 86 proc. (204 mln. eurų) visų šių išlaidų. Daugiausiai šiuo laikotarpiu viešinimo lėšų išleido: LR žemės ūkio ministerija, VĮ Lietuvos automobilių kelių direkcija, VŠĮ „Versli Lietuva“ (bendrai 307 sutartys už 33 mln. eurų). 10 daugiausiai lėšų viešinimo bei informavimo paslaugoms išleidusių organizacijų buvo atsakingos už trečdalį visų šių išlaidų (lentelė nr. 1).

10 didžiausių pirkimų vykdytojų 2015–2021 m. birželio mėn. pagal viešinimo ir informavimo paslaugų sutarčių vertę		
Pirkimų vykdytojas	Suma (eur.)	Sutarčių skaičius
LR žemės ūkio ministerija	€ 11,896,470.33	69
VĮ Lietuvos automobilių kelių direkcija	€ 11,660,162.65	114
VŠĮ „Versli Lietuva“	€ 9,512,036.64	125
LR aplinkos ministerija	€ 7,526,610.23	109
Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos	€ 7,465,900.78	33
Valstybinis turizmo departamentas prie Ūkio ministerijos	€ 7,298,020.52	178
VŠĮ „Keliauk Lietuvoje“	€ 6,494,723.06	92
VĮ Lietuvos oro uostai	€ 5,911,436.94	40
VŠĮ Būsto energijos taupymo agentūra	€ 5,705,351.90	133
AB „Lietuvos geležinkeliai“	€ 5,631,553.11	56

Lentelė nr. 1. 10 didžiausių pirkimų vykdytojų 2015–2021 m. birželio mėn. pagal viešinimo ir informavimo paslaugų sutarčių vertę

10 proc. didžiausių tiekėjų bei tiekėjų grupių sudarė sutarčių už 85 proc. (201 mln. eurų.) visų viešinimo ir informavimo paslaugų sutarčių vertės. Šiuo laikotarpiu didžiausi viešinimo ir informavimo paslaugų tiekėjai buvo UAB „Berta And“ (anksčiau, UAB „VIP Viešosios informacijos partneriai“), UAB „Idea prima“, UAB „Fabula ir partneriai“ (bendrai 200 sutarčių už 21,7 mln. eurų). 10 didžiausių tiekėjų bei tiekėjų grupių sudarė sutarčių už 21 proc. visų viešinimo ir informavimo paslaugų sutarčių vertės (lentelė nr. 2).

10 didžiausių tiekėjų arba tiekėjų grupių 2015–2021 m. birželio mėn. pagal sudarytų viešinimo ir informavimo paslaugų sutarčių vertę		
Pirkimų tiekėjas	Suma (eur)	Sutarčių skaičius
UAB „Berta And“	€ 8,199,972.77	98
UAB „Idea prima“	€ 7,270,195.98	90
UAB „Fabula ir partneriai“	€ 6,276,271.70	12
UAB „Ignitis grupės paslaugų centras“	€ 5,040,860.00	11
UAB All Media Lithuania	€ 4,906,265.81	74
UAB „Lodvila“; UAB „GRAFIFA“	€ 4,053,500.00	1
UAB „ESTRAVEL VILNIUS“	€ 4,038,166.63	25
UAB ALTUM RETAIL	€ 3,995,420.00	1
UAB Informacijos vadybos agentūra; UAB „GoMedia“	€ 3,787,660.66	1
UAB „Open Agency“	€ 3,725,595.66	37

Lentelė nr. 2. 10 didžiausių tiekėjų arba tiekėjų grupių 2015–2021 m. birželio mėn. pagal sudarytų viešinimo ir informavimo paslaugų sutarčių vertę

Viešinimo bei informavimo paslaugų sutarčių analizė parodė, jog šias lėšas gavo ne tik žiniasklaidos priemonės ar komunikacijos agentūros, tačiau ir maisto, statybų, leidybos paslaugas teikiančios įmonės, kitos viešojo sektoriaus institucijos, pavyzdžiui, savivaldybės.

10 didžiausių 2010-2021 m. bei 2015-2021 m. pirkimų vykdytojų, taip pat kiekvieno iš jų didžiausius tiekėjus ir tiekėjų grupes galite rasti [čia](#).

Ministerijų sudarytų viešinimo bei informavimo paslaugų pirkimų analizė

Vertinant 2010-2021 m. duomenis, ministerijų sudarytos sutartys viešinimo bei informavimo paslaugoms sudaro 20 proc. visų viešojo sektoriaus perkančiųjų organizacijų sudarytų sutarčių šioms paslaugoms.

2015 m. sausio 1 d. – 2021 m. birželio 30 d. laikotarpiu ministerijos viešinimo bei informavimo paslaugų pirkimams bendrai išleido 37,2 mln. eurų (nuo 75,2 tūkst. eurų (KAM) iki 11,9 mln. eurų (ŽŪM)). Trys daugiausiai lėšų viešinimo bei informavimo paslaugoms išleidusių ministerijų (ŽŪM, AM EIMIN) yra atsakingos už 60 proc. (22,6 mln. eurų) visų ministerijų išlaidų. LR žemės ūkio ministerija

skyrė daugiausiai lėšų – ji sudarė 69 sutartis už bendrai 11,9 mln. eurų. Vidutiniškai ministerijos išleido apie 5,3 mln. eurų viešinimo bei informavimo paslaugoms kasmet (lentelė nr. 3).

Žemiau galite matyti ministerijų vykdytų viešinimo bei informavimo paslaugų pirkimų pasiskirstymą 2010-2014 bei 2015–2021 m. birželio mėn.

Ministerija	2010-2014		2015-2021	
	Suma (eur.)	Sutarčių skaičius	Suma (eur.)	Sutarčių skaičius
Aplinkos ministerija	€ 4,437,117.31	121	€ 7,526,610.23	105
Ekonomikos ir inovacijų ministerija (anksčiau – Ūkio ministerija)	€ 1,448,128.13	21	€ 3,217,682.56	73
Energetikos ministerija			€ 390,218.35	6
Finansų ministerija	€ 5,006,153.91	16	€ 2,981,323.62	24
Krašto apsaugos ministerija		0	€ 75,209.02	15
Kultūros ministerija		0	€ 309,436.38	74
Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	€ 660,417.76	15	€ 2,005,204.29	122
Susisiekimo ministerija	€ 5,875,913.61	67	€ 1,543,461.66	41
Sveikatos apsaugos ministerija	€ 1,472,662.06	20	€ 1,997,389.35	71
Švietimo, mokslo ir sporto ministerija	€ 686,066.24	7	€ 1,621,314.40	118
Teisingumo ministerija	€ 11,262.74	1	€ 151,363.91	7
Užsienio reikalų ministerija	€ 5,881,335.84	20	€ 2,495,328.47	78
Vidaus reikalų ministerija	€ 965,120.12	11	€ 862,781.44	40
Žemės ūkio ministerija	€ 6,347,571.22	9	€ 11,896,470.33	69
IŠ VISO:	€ 32,791,748.94	308	€ 37,229,594.01	849

Lentelė nr. 3. Ministerijų vykdyti viešinimo bei informavimo paslaugų pirkimai 2010 m. sausio 1 d. – 2014 m. gruodžio 31 d. ir 2015 m. sausio 1 d. – 2021 m. birželio 31 d. laikotarpiu. Atsižvelgiant į tai, jog 2010-2014 m. CVPP duomenys neįtraukia mažos vertės pirkimų, 2010-2014 m. bei 2015-2021 m. vykdytų pirkimų informacija pateikiama atskirai.

Siekiant geriau suprasti, kokioms viešinimo bei informavimo paslaugoms ministerijos skiria daugiausiai lėšų, visi ministerijų pirkimai buvo suskirstyti į 8 kategorijas, atsižvelgiant į paprastai institucijų naudojamus informacijos sklaidos kanalus bei dažniausiai pasikartojančius pirkimus: (1) pirkimai išskirtinai susiję tik su publikacijų rengimu bei jų sklaida žiniasklaidos priemonėse, (2) pirkimai, pagal technines specifikacijas arba objekto pavadinimą įtraukiantys publikacijas kartu su kitomis viešųjų ryšių paslaugomis, (3) komunikacijos bei reklamos agentūrų paslaugos, kurios tiesiogiai neįtraukia publikacijų sklaidos bei rengimo, (4) renginių bei konferencijų organizavimo

paslaugos, (5) pirkimai išskirtinai susiję su informacijos sklaida televizijoje, (6) pirkimai išskirtinai susiję su informacijos sklaida radijuje, (7) prenumeratos, (8) kitos su viešiniu bei informavimu susijusios sutartys. Ministerijų kasmet sudarytų sutarčių skaičių bei vertę, taip pat jų paskirstymą pagal šias kategorijas, galite rasti [čia](#).

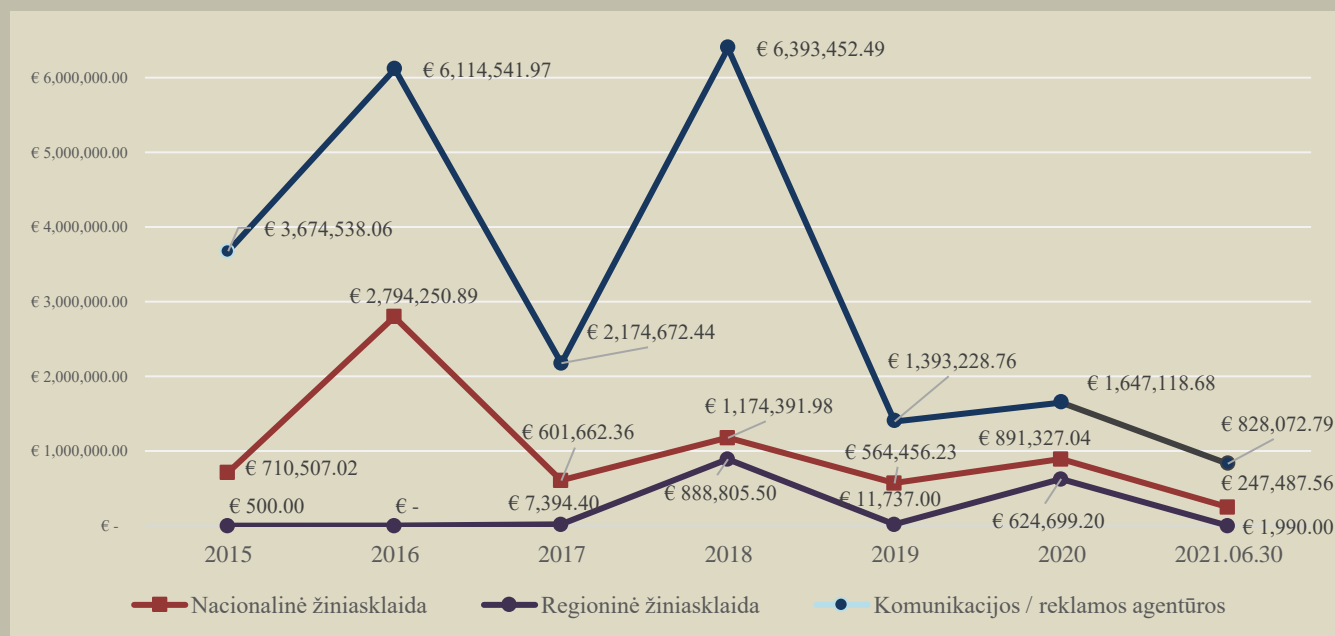
Remiantis šiuo viešinio ir informavimo paslaugų pirkimų išskirstymu, 2016-2021 m. birželio mėn.⁶ Daugiausiai lėšų ministerijos skyrė publikacijų rengimui ir sklaidai regioninėse bei nacionalinėse žiniasklaidos priemonėse – ministerijos sudarė 136 sutartis už 8,6 mln. eurų. 4,7 mln. eurų (74 sutartys) ministerijos skyrė renginių ir konferencijų organizavimui. 7 mln. eurų (62 sutartys) buvo skirti įvairioms žiniasklaidos priemonėms ir komunikacijos agentūroms publikacijų rengimui ir kitoms viešųjų ryšių paslaugoms teikti (remiantis techninėmis specifikacijomis, pirkimo objekto pavadinimu).

Išskirtinai su informacijos sklaida televizijoje susijusių 50 sutarčių vertė siekė 2,7 mln. eurų. 33 sutartys, kurių bendra vertė viršija 2,5 mln. eurų, buvo sudarytos su įvairiomis komunikacijų, reklamos agentūromis. Peržiūrėjus technines specifikacijas buvo galima matyti, jog sutarčių tikslas – ne tik projektų viešinimas įvairiais kanalais, tačiau ir konsultacijos, komunikacijos planų sudarymas. 31 sutartis buvo susijusi su informacijos sklaida radijuje, šių sutarčių bendra vertė – 1 mln. eurų.

Šia analize taip pat buvo siekiama geriau suprasti, kaip skiriasi viešinio bei informavimo paslaugų pirkimai, jų šaltiniai, lyginant nacionalines bei regionines žiniasklaidos priemones, taip pat komunikacijos ir reklamos agentūras.

Du trečdaliai (71 proc., 22,2 mln. eurų) ministerijų lėšų viešinio bei informavimo paslaugoms buvo skirtos komunikacijos bei reklamos agentūromis. Vidutinė tokių sutarčių vertė – 80,5 tūkst. eur., trukmė – 12 mėn. (grafikas nr. 2 žemiau).

⁶ Analizuojant viešinio ir informavimo paslaugų sutarčių pirkimus pagal kategorijas, pasirinktas laikotarpis sutampantis su „Mediaskopas“ analizuojamų publikacijų laikotarpiu.

Grafikas nr. 2. Ministerijų sudarytų sutarčių vertė kasmet 2015 m. sausio 1 d. – 2021 m. birželio 30 d., pagal žiniasklaidos priemones.

Trys didžiausi tiekėjai pagal sudarytų sutarčių vertę – UAB „Idea prima“ (2,3 mln. eur., 19 sutarčių), UAB „Berta And“ (anksčiau „VIP Viešosios informacijos partneriai“) (1,8 mln. eur., 23 sutartys), UAB „Gravitas Partners“ (1 mln. eur., 7 sutartys). Galima pastebėti, jog komunikacijos ar reklamos agentūros yra itin dažnai naudojamos kaip tarpininkai perkant publikacijų rengimo bei sklaidos paslaugas. Tai sukelia iššūkių norint geriau suprasti, kokios žiniasklaidos priemonės buvo pasirinktos kaip subtieėjai, kadangi šių duomenų viešai neskelbia nei perkančioji organizacija, nei tiekėjai ar jų grupės, ši informacija taip pat nėra prieinama CVPP.

Pentadalis (22 proc., 7 mln. eurų) ministerijų lėšų viešinimo bei informavimo paslaugoms skirtos nacionalinėms žiniasklaidos priemonėms. Vidutinė tokių sutarčių vertė – 46 tūkst. eurų. Didžiausi nacionalinės žiniasklaidos tiekėjai pagal sutarčių vertę – UAB, „All Media Lithuania“ (1 mln. eur., 21 sutartis), UAB, „LAISVAS IR NEPRIKLAUSOMAS KANALAS“ (936 tūkst. eur., 13 sutarčių), UAB, „DELFI“ (835 tūkst. eur., 19 sutarčių).

5 proc. (1,5 mln. eurų) ministerijų lėšų viešinimo bei informavimo paslaugoms buvo skirti regioninėms žiniasklaidos priemonėms. Didžiausi regioninės žiniasklaidos tiekėjai pagal sutarčių

vertę – UAB „Santarvės laikraštis“ (1,5 mln. eur., 3 sutartys), MB Alytausgidas.lt (11 tūkst. eur., 1 sutartis), UAB „Klaipėdos dienraštis“ (7 tūkst. eur., 2 sutartys). Vidutinė tokių sutarčių vertė – 34 tūkst. eurų.

Analizės metu ypatingas dėmesys buvo skiriamas viešinimo bei informavimo paslaugoms, susijusioms su straipsnių publikavimu įvairiose žiniasklaidos priemonėse. Bendradarbiaujant su žiniasklaidos stebėsenos ir analizės įmone „Mediaskopas“, buvo siekiama suprasti, kaip ministerijų apmokėtas turinys veikia komunikacijos intensyvumą bei žiniasklaidos kuriamą naratyvą apie jų veiklą, įvertinti viešinimo lėšų efektyvumą.

Tyrimo metu buvo išanalizuota daugiau nei 688 tūkst. publikacijų, kurios buvo paskelbtos daugiau nei 600 žiniasklaidos priemonėse nuo 2016 m. sausio 1 d. iki 2021 m. birželio 30 d. Remiantis ministerijų vykdytais pirkimais, buvo nustatoma tiriamu laikotarpiu komunikacijos paslaugoms išleistų valstybės lėšų suma, tiekėjai, sutarties įgyvendinimo laikotarpis ir, pagal šią informaciją, komunikacijos biudžetai buvo susiejami su įsigytų paslaugų rezultatu – konkrečiais žiniasklaidos pranešimais konkrečiose žiniasklaidos priemonėse. Tai buvo daroma siekiant suprasti, ar vykdytos sutartys turėjo įtakos komunikacijos intensyvumui bei publikacijų tonui.⁷ Taip pat, buvo siekiama pamatyti, ar ministerijų inicijuotas ir apmokėtas turinys minėtu laikotarpiu buvo tinkamai pažymėtas, kad visuomenė galėtų lengvai identifikuoti apmokėtą turinį.

Daugiau nei pusė identifikuotų užsakomųjų publikacijų nebuvo aiškiai pažymėtos, todėl atskirti apmokėto turinio ir susieti jo su vykdytais pirkimais nepavyko. Dalis publikacijų buvo paskelbtos ne kaip apmokėtas, o kaip organišką žiniasklaidos srautą: pranešimai pateikiami kaip autorinis žurnalistų turinys, nenurodoma informacija apie užsakomąjį informacijos pobūdį, neįvardintos programos, pagal kurias viešinama informacija. Konkretaus publikuoto turinio sąrašų ar tiesioginių nuorodų į publikacijas nepavyko rasti ir perkančiųjų organizacijų interneto svetainėse pateikiamose

⁷ *Žiniasklaidos pranešimų tonas vertinamas ekspertiškai „Mediaskopo“ analitikų, kurie vertina kaip tikslinę auditoriją ar konkrečių žiniasklaidos vartotojų nuomonę apie analizės objektą gali paveikti konkretus pranešimas: teigiamai, neigiamai ar niekaip (neutraliai). Vertinant toną atsižvelgiama į konkretaus analizės objekto (organizacijos, asmens, prekės ženklo) specifinį kontekstą.*

ataskaitose apie įvykdytus pirkimus. Dėl šios priežasties buvo išsiųstos užklausos visoms ministerijoms su prašymu patikslinti informaciją apie apmokėtas publikacijas bei jų turinį. Vis dėlto, net ir ministerijų pateiktoje informacijoje pirkimo objektas dažnai buvo apibrėžtas pernelyg abstrakčiai, jog būtų galima identifikuoti šių paslaugų rezultatus žiniasklaidoje. Todėl pavyko apčiuopti tik mažą dalį apmokėto turinio, kurio dalis bendrame ministerijų sraute, remiantis „Mediaskopo“ duomenimis, yra itin maža. Kiekvienos ministerijos publikacijų sraute apmokėtas turinys užėmė vidutiniškai 0,78 proc. bendro publikacijų srauto (nuo 0,1 iki 5,6 proc.). Detalesnę informaciją galite rasti [čia](#).

Ministerijų atsiųsti duomenys taip pat atskleidė, jog įvykdytų viešinimo bei informavimo paslaugų sutarčių vertė gali būti bent 30 proc. mažesnė nei pasirašytų. Tai paaiškėjo lyginant Viešųjų pirkimų tarnybos 2016-2021 m. duomenis su ministerijų pateiktais duomenimis. Tai reiškia, jog šiuo metu negalime tiksliai žinoti, kiek lėšų ministerijos išleidžia viešinimo bei informavimo paslaugoms įsigyti.

Ministerijų atstovai atsiuntė informaciją apie 133 sutartis iš 198, kurios TILS buvo identifikuotos, kaip sutartys, išskirtinai susijusios su publikacijų rengimu bei sklaida arba įtraukiančios publikacijas drauge su kitomis viešųjų ryšių paslaugomis. Remiantis ministerijų atsiųsta informacija, vienos publikacijos kaina svyruoja nuo 243 eurų iki 2025 eurų. Remiantis užklausų būdu gautais duomenimis bei bendravimu su ministerijų atstovais matyti, jog didžioji dalis ministerijų nesistemina informacijos apie įvykdytų pirkimų rezultatus. Dvi ministerijos identifikavo, jog tik pastaraisiais metais pradėta rinkti daugiau informacijos apie užsakomuosius straipsnius, ankstesnių metų informacija nėra išsami.

Vertinant publikacijų apie ministerijų veiklą toną, absoliuti dauguma žiniasklaidos pranešimų buvo neutralaus tono – pranešamos su valstybės valdymu susijusios aktualijos, vertinamojo pobūdžio publikacijų apie ministerijas skelbiama kur kas mažiau. Taip pat, ministerijų apmokėtas žiniasklaidos turinys dažniausiai susijęs su valstybės institucijų vykdomomis visuomenės informavimo kampanijomis, kuriomis siekiama skleisti žinias apie įvairias išmokas, prievolių valstybei atlikimo terminus bei sąlygas, kultūrinės ir socialines programas.

2016 m. sausio 1 d. – 2021 m. birželio 30 d. 64 proc. (25,6 mln. eurų) visų VVJ sutarčių vertės sudarė Susisiekimo ministerijos valdomų valstybės įmonių viešinimo bei informavimo paslaugų pirkimai. Vidutinė jų sudarytų sutarčių vertė – 59 tūkst. eurų. Dėl šios priežasties SUMIN buvo pateikta užklausa suteikti daugiau duomenų apie jų valdomų VVJ publikacijas, kurios buvo parengtos ir publikuotos Lietuvos žiniasklaidoje teikiant VVJ nupirkta viešinimo ir informavimo paslaugas.

Išanalizavus duomenis, gautus iš Susisiekimo ministerijos matyti, jog šiuo laikotarpiu buvo pavišintos 3450 publikacijos teikiant nupirkta viešinimo ir informavimo paslaugas 9 iš 12 SUMIN valdomų VVJ. 89 proc. (3088) publikacijų buvo parengtos vienos VVJ (Lietuvos automobilių kelių direkcija).

Remiantis pateiktų publikacijų informacija galima pastebėti ir tai, jog dalis jų neatsispindi viešųjų pirkimų ataskaitose. Nors dvi VVJ (AB „Lietuvos radijo ir televizijos centras“, Viamatika) pateikė publikacijų sąrašus, VPT ataskaitose nėra nei vienos šių įmonių sudarytos sutarties viešinimo ir informavimo paslaugų sutarties.

Kiek lėšų nukeliauja įmonėms bei įstaigoms, turinčioms sąsajų su politikais bei jų sutuoktiniais?

2015 m. sausio – 2021 m. birželio mėn. 4 proc. (555 sutartys) visų viešinimo bei informavimo paslaugų sutarčių buvo sudaryta su įmonėmis bei įstaigomis, turinčiomis sąsajų su politikais arba jų sutuoktiniais. Šioms 85 įmonėms (3 proc. visų pirkimus laimėjusių tiekėjų įmonių bei tiekėjų grupių) ir įstaigoms skirta beveik 3 proc. visų viešinimo bei informavimo paslaugų lėšų (7 mln. eurų).

Pagal sutarčių vertę, didžiausi tiekėjai, turintys sąsajų su politika: UAB „15min“ (1,8 mln. eur., 87 sutartys), UAB „Santarvės laikraštis“ (1,7 mln. eur., 24 sutartys), UAB „REJSPA“ (614 tūkst. eur., 10 sutarčių). Pilną su politikais bei jų sutuoktiniais susijusių įmonių sąrašą bei informaciją apie jų gautas lėšas ir sąsajos pobūdį galite rasti [čia](#).

Analizuojant įmonių sąsajas su politikais bei jų sutuoktiniais galima matyti, jog 11 buvusių arba esamų Seimo narių, 23 įvairių savivaldybių tarybų nariai bei 5 savivaldybių vadovai yra įmonių, teikusių viešinio ir informavimo paslaugas, akcininkai arba dalininkai. Bent 5 Seimo nariai, 7 savivaldybių tarybos nariai, 2 merai arba administracijos direktoriai priklauso bent 14 įmonių valdyboms, stebėtojų taryboms. Taip pat, bent 2 Seimo nariai, 18 įvairių savivaldybių tarybų narių bei vienos savivaldybės meras vadovauja 21 paslaugas teikusiai įmonei.

Ministerijos skyrė 8 proc. (2,8 mln. eurų) viešinio lėšų 12 (4 proc. ministerijų pirkimus laimėjusių įmonių) su politikais susijusių įmonių ir įstaigų. Bendrai, sudarytos 34 sutartys.

Daugiausiai tokių sutarčių 2015-2021 m. sudarė Švietimo ir mokslo ministerija (ŠMM) – 7 sutartis. Žemės ūkio ministerija bei Socialinės apsaugos ir darbo ministerija sudarė po 6 sutartis, Susisiekimo ministerija – 5 sutartis su įmonėmis bei įstaigomis, susijusiomis su politikais arba jų sutuoktiniais. Vertinant pagal sutarčių sumą, 70 proc. (2 mln. eurų) visų su politikais susijusių įmonių sutarčių vertės sudarė LR Žemės ūkio ministerijos vykdyti pirkimai. Daugiau informacijos - lentelė nr. 4 žemiau.

Ministerijos pavadinimas	Bendra sutarčių vertė	Sudarytų sutarčių skaičius
LR žemės ūkio ministerija	€ 2,038,321.63	6
LR susisiekimo ministerija	€ 343,343.00	5
LR aplinkos ministerija	€ 232,279.00	3
LR švietimo ir mokslo ministerija	€ 67,665.00	7
LR finansų ministerija	€ 46,360.00	2
LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija	€ 43,074.40	6
LR kultūros ministerija	€ 22,022.00	1
LR energetikos ministerija	€ 15,973.16	2
LR vidaus reikalų ministerija	€ 13,000.00	1
LR sveikatos apsaugos ministerija	€ 12,674.75	1

Iš viso:	€ 2,834,712.94	34
----------	----------------	----

Lentelė nr. 4. Ministerijų bei įmonių, turinčių sąsają su politikais arba jų sutuoktiniais, bendrą sudarytų sutarčių vertę ir skaičių 2015-2021 m.

Didžiausi ministerijų tiekėjai, pagal sutarčių vertę, turintys sąsają su politika: UAB „Santarvės laikraštis“ (1,5 mln. eur., 3 sutartys), UAB „15min“ (758 tūkst. eur. 19 sutarčių), LR Žemės ūkio rūmai (444 tūkst. eur., 1 sutartis).

VRK nepateikus duomenų į TILS užklausa, peržiūrėjome 100 didžiausių ministerijų tiekėjų, pagal laimėtų sutarčių vertę, individualias dabartinių vadovų biografijas VRK puslapyje bei viešai internete prieinamą informaciją apie jų galimas sąsajas su politika. Šiuo veiksmu buvo siekiama suprasti, kiek didžiausių tiekėjų vadovų yra bent kartą dalyvavę rinkimuose. Remiantis viešai pateikiama informacija matyti, jog bent 8 didžiausių tiekėjų, teikusių ministerijoms viešinimo ir informavimo paslaugas, esami vadovai yra bent kartą kandidatavę LR Seimo arba savivaldybių tarybų rinkimuose. Šios 8 įmonės laimėjo viešinimo bei informavimo pirkimų už 975 tūkst. eurų 2015 m. sausio 1 d. – 2021 m. birželio 30 d. laikotarpiu.

SUMIN VVĮ skyrė 2,3 proc. (709 tūkst. eurų) viešinimo lėšų 7 (3,4 proc. SUMIN VVĮ pirkimus laimėjusių įmonių) su politikais susijusioms įmonėms ir įstaigoms. Bendrai, sudaryta 17 sutarčių.

**„Transparency International“
Lietuvos skyrius**

Didžioji g. 5, Vilnius, Lietuva

Tel.: +370 5 2126951

info@transparency.lt
www.transparency.lt | www.facebook.com/tilietuva